

НАСИЛЬСТВО

На жаль, публічне обговорення цієї проблеми може продемонструвати тільки те, що на сьогодні суспільство й усі його інститути не в змозі гарантувати безпеку всередині родини всім її членам. Витоки сімейного насильства — у звичаях суспільства, у системі норм і правил щодо поведінки чоловіків і жінок. Суспільство підтримує та винагороджує тих, хто дотримується цих правил, і карає за їх порушення.

Існування насильства в суспільстві — це значною мірою наслідок так званого «традиційного виховання», коли агресивна поведінка розглядається як єдиний спосіб розв'язання існуючих проблем. За так званого «традиційного виховання» соціалізацію хлопчиків спрямовано не стільки на захист, скільки на прояв агресії щодо оточуючих у критичних ситуаціях. Дівчаток учать в аналогічних випадках терпіти та пристосовуватися.

Проте, слід пам'ятати: згідно з документами, ухваленими ООН і ратифікованими нашою країною, «жодна людина, яка перебуває вдома або поза будинком, не повинна піддаватися побиттю, погрозам, приниженням або іншим способам впливу, що призводять до емоційних або фізичних ушкоджень». Аналогічні положення містять Конституція України і Кримінальний кодекс. У той же час серед юристів і психологів поширене переконання в тому, що жертва насильства свідомо або підсвідомо жадає насильницьких дій, провокує їх і одержує від них задоволення.

Крім того, теорія віктимності, якою дотепер керуються правоохоронні органи, покладає саме на жертву злочину відповідальність за те, що їй було скоєно. У рамках цієї теорії діє положення про те, що насильству піддається певний тип людей (і найчастіше це — жінки). Найчастіше цю теорію застосовують під час аналізування злочинів, пов'язаних із сексуальним і так званим домашнім насильством.

Термін «домашнє насильство» є досить розпливчастим. Не зовсім зрозуміло, яке саме насильство мається на увазі: скоєне кимсь у домашній обстановці чи в певному місці, але членами однієї родини. Найчастіше, кажучи про домашнє насильство, мають на увазі насильство чоловіка над жінкою (йдеться про подружжя — зареєстрований або цивільний шлюб), батьків над дитиною, дорослої дитини над батьками. Зафіксовано випадки насильства дружин над чоловіками, але такі випадки поодинокі. У будь-якому разі ситуація домашнього насильства (як і робота з подолання цієї кризової ситуації) відбувається за тими самими правилами, і Під домашнім насильством ми розумітимемо поодинокі або повторювані дії одного із членів родини (чоловіка або дружини, батька або матері, сина або дочки, інших родичів, друга або подруги), спрямовані на збереження влади та контролю над близькою людиною. Зважаючи на таке визначення, зрозуміло, що існують різні форми насильства (емоційне та сексуальне насильство — образа, залякування, погрози, небажані дотики й примусові сексуальні взаємини — теж є частиною насильницьких дій).

За даними наукових досліджень, насильство в тій або іншій формі спостерігається в кожній четвертій родині. Близько 30% загальної кількості навмисних убивств відбувається в родині. Половині всіх злочинів, що були скоєні з побутових мотивів (ревнощі, алкоголізм, хуліганство тощо), передують тривалі сімейні конфлікти.

Соціологічні опитування свідчать про те, що 40% жертв насильства не звертаються до правоохоронних органів через невір'я в їхню спроможність розкрити злочин, покарати винного, а також через повну незахищеність і, як правило, матеріальну або іншу залежність від насильника.

Форми насильства

Фізичне насильство: побиття, ляпаси, різкі та/або несподівані удари по різних частинах тіла, небажані дотики та ін.

Сексуальне насильство: примушування до статевого акту; здійснення сексуальних дій проти волі партнера (наприклад примушування до орального або анального сексу); використання принизливих слів (наприклад «шльондра», «повія»).

Емоційне та словесне насильство: ізолювання від членів родини та друзів; погрози застосувати насильство; використання слів, що принижують гідність, — «стара», «товста» тощо; крики; ігнорування.

Психологічне насильство: обвинувачення в божевіллі; штучне створення ситуацій, коли один із членів родини почувається психічно неповноцінним (наприклад забирають ключі зі звичного місця, а

потім запевняють одного із членів родини в тому, що він не здатний запам'ятати, куди кладе свої речі).

Економічне насильство: залежному члену родини видається обмежена сума грошей (до того ж він має відзвітувати про свої витрати); його позбавляють права голосу в разі втрати коштів, примушують робити те, що його не влаштовує; йому забороняють робити те, що він хоче.

Найчастіше доводиться стикатися із проявами та наслідками фізичного насильства. Це відбувається тому, що інші види насильства складніше ідентифікувати не тільки жертвам, але й фахівцям, тоді як видимі наслідки фізичного насильства (синці та інші сліди побоїв) змушують оточуючих цікавитися подіями, що відбуваються в родині.

Ознаки можливого насильства, поведінка жертви:

замкнутість, відлюдкуватість;

- небажання спілкуватися, говорити про себе, свої проблеми;
- сліди побоїв, часті травми, які пояснюються «природними» причинами: «упала у ванні, коли розвішувала білизну», «ударилася об двері» і навіть «упала з ліжка»;
- втрата звичних інтересів, хобі;
- постійна напруженість під час спілкування.

Зрозуміло, ці та інші ознаки не завжди є показниками криміногенної ситуації в родині, але в будь-якому разі така людина потребує підвищеної уваги й особливого ставлення.

Цикли насильства

Насильство (особливо у разі фізичного насильства) розвивається циклічно.

- Перший період характеризується наростанням психологічного напруження, частими проявами емоційного та інших нефізичних видів насильства.
- Другий період — власне насильство. Воно може, як відзначалося вище, виражатися в різних формах — від стусана або ляпаса до заподіювання важких травм і вбивства.
- Третій період (так званий «медовий місяць») — примирення. Кривдник запевняє свою жертву в тому, що він її любить. Він виправдовує свій вчинок у будь-який спосіб («не стримався», «був важкий день», «утомився на роботі» та ін.), дарує подарунки. Жертва вірить кривднику та вибачає йому.

За якийсь час у родині знову починає наростати психологічне напруження, і цикл повторюється.

Згодом періоди примирення скорочуються та можуть зникнути зовсім, а періоди насильства — збільшуються. У деяких родин жінки можуть із точністю до дня тижня визначити початок того або іншого періоду. І саме період примирення створює в жертви ілюзію, що в їхньому житті можливі позитивні зміни.

Робота з жертвами насильства передбачає володіння певними вміннями та навичками. Зазвичай класному керівнику доводиться працювати з випадками насильства в родині, коли:

- жертва насильства сама звертається до нього за порадою або по допомогу;
- за порадою або по допомогу звертаються родичі або знайомі жертви;
- ознаки можливого насильства в родині є видимими.

Що робити, якщо...

...жертва сексуального насильства сама звертається за порадою або по допомогу?

У будь-якій ситуації, пов'язаній із насильством, має місце психологічна травма, у тому числі й для того, до кого звернулися за порадою. Тому перша інстинктивна реакція — уникнути розмови або знайти просте і швидке розв'язання проблеми. У цьому разі найкраще направити людину, яка потребує допомоги, у спеціальні центри для постраждалих від насильства, де їм нададуть адекватну допомогу.

Якщо такої служби в місті немає, необхідно дотримуватися таких правил:

1. Уважно, спокійно й терпляче вислухати того, хто звернувся по допомогу. Дуже важливо, щоб людина мала можливість виговоритися. Не слід її перебивати, але необхідно показувати, що ви уважно слухаєте: кивати, «еґежкати» та ін.
2. Не засуджувати людину, яка звернулася. Можливо, жертва своєю поведінкою і створила для себе уразливе становище. Але не вона скоїла насильницькі дії. Саме той, хто скоїв насильство, зробив цей вибір — скористався своєю силою та уразливістю іншої людини (так само, як це роблять шахраї,

грабіжники та інші злочинці).

3. Вірте тому, що говорить жертва. Крім того, у вас можуть бути або були схожі переживання. Спогади про власні — забуті, але «не опрацьовані» психологічні травми — можуть бути надзвичайно болючими.
4. Не намагайтеся зменшити біль людини, яка звернулася. Не треба роз'яснювати їй те, що з нею сталося. Ніхто, крім самої людини, не знає ситуацію цілком. Не кажіть: «Я Вас розумію». Людина впевнена, що ніхто не в змозі усвідомити всієї глибини її переживань. На її запитання: «Чи розумієте Ви мене?» — слід відповісти: «Я бачу, як Вам зараз важко».
5. Не можна обвинувачувати. Багато хто готовий саме на жертву покласти відповідальність за те, що трапилося. Практично завжди жертва сама винуватить себе.
6. Не примушуйте жертву звертатися до правоохоронних органів. Це рішення повинна ухвалити сама людина. Пам'ятайте: тільки їй відомі достеменно всі подробиці її життя; тільки їй обирати заходи боротьби (захисту).

То що ж робити?

1. Ніколи не допомагайте третій особі, тобто тому, кого не бачили і з ким не обговорювали існуючу ситуацію.
2. Ніколи не вірте, що людина цілком безпорадна (за винятком тих випадків, коли вона непритомна).
3. Пропонуйте та допомагайте людям скористатися тими ресурсами, які у них є.
4. Не перебирайте на себе виконання більшої частини роботи. Вимагайте, щоб людина, яка звернулася до вас, взяла на себе хоча б половину цієї роботи.
5. Не робіть нічого, чого ви насправді не хочете робити.

Робота з тими, хто пережив насильство, часто викликає почуття власної уразливості. Слухаючи емоційні, іноді страшні, розповіді, важко відокремити власні почуття від почуттів оповідача. Слухач також потребує підтримки: йому необхідно відокремити власні почуття від почуттів жертви, зрозуміти, що саме з розказаного вплинуло так сильно.

Для людини, яка постійно має справу з людськими проблемами та стражданнями, дуже важливо мати інші, не пов'язані з його роботою, заняття: будь-які хобі, захоплення.

Ви повинні розуміти, що самі є інструментом вашої роботи, тому турбота про себе — важлива частина вашого життя. Свіже повітря, правильне харчування — це не тільки запорука психічного та фізичного здоров'я, але й гарантія продуктивної роботи.

Що стосується дітей — жертв насильства в родині, то вони перебувають ще й у правовій залежності від тих, хто скоює щодо них насильницькі дії. Їхніми мучителями, як правило, є батьки, які згідно з законом зобов'язані представляти та захищати права й законні інтереси своїх дітей.

Багато для кого результатом побиття стає смерть. Тому досить поширеним явищем є втеча дітей із дому, зумовлена бажанням урятуватись від власних батьків; тисячі неповнолітніх перебувають у розшуку. Від жорстокого поводження у родині потерпають в основному діти у віці 6-7 років; 60-70% таких дітей, яких постійно б'ють (батьки, вітчимами, мачухи, співмешканці матері або батька), відстають у розвитку, страждають на різні фізичні та психо-емоційні розлади. Багато хто з них стає жертвами «п'яної педагогіки», яка має трагічні для дитини наслідки. Нерідко батьки не тільки самі пиячать, але й залучають до цього своїх дітей, разом із ними вживають спиртні напої або наркотичні речовини.

Насильство може відбуватися не тільки в родині. Діти можуть постраждати від насильства також з боку педагогів або однолітків. Наводимо кілька порад для батьків щодо поведінки у такому випадку.

Рекомендації для батьків, чиї діти постійно зазнають морального приниження з боку педагогів або однолітків

- Не докоряйте дитині в тому, що вона не розповіла про це раніше, або нічого не зробила, щоб запобігти тому, що трапилось.
- поговоріть з дитиною, визначте джерело конфлікту, стресу, напруження у взаєминах.
- Дайте відчутти дитині, що ви розумієте її та вірите їй.
- Доведіть до відома класного керівника й адміністрації школи.

Рекомендації для батьків, чиї діти піддалися згвалтуванню

- Спробуйте викликати на довірчу розмову, щоб з'ясувати, що трапилось, і час події.
- Намагайтеся своєю поведінкою вселити в дитину віру в свої сили, щасливе майбутнє.
- Запевніть у конфіденційності розмови і в тому, що дитина сама розв'язуватиме, що, коли й кому вона розповість про те, що сталося.

- Розкажіть дитині про необхідність і природність висловлення своїх почуттів: кожен має право на будь-які почуття.
- Допоможіть визначити основні труднощі, проблему.
- Зменшіть почуття провини, переконайте, що дитина не винна в тому, що сталося. Сприяйте підвищенню самооцінки в дитини. Знайдіть у ситуації позитивні моменти (наприклад — залишилася живою).
- Допоможіть дитині усвідомити наявність у неї резервних можливостей, разом із нею знайдіть вихід зі становища, що склалося. Переконайте дитину в тому, що вона обов'язково оговтається, а стан, у якому вона перебуває, мине, але для цього потрібний час. Підкажіть дитині, як і що вона повинна робити, як реагувати, поки не зможе мобілізувати власні сили.
- Схвалюйте позитивне спілкування дитини з однолітками та значущими дорослими, заохочуйте відвідування секцій, гуртків і не дозволяйте повністю ізолюватися від її постійного оточення, близьких людей. Запропонуйте дитині різні матеріали для творчості, що надасть можливість виразити почуття, зняти напруження. ,